
UKD 82:061.23:7.035(=16) Ziewonia**Hanna Ursu**
Kijowski Uniwersytet Narodowy im. Tarasa Szewczenki

GRUPA LITERACKA «ZIEWONIA» ROMANTYCZNE ŹRÓDŁO KULTURY SŁOWIAŃSKIEJ

У статті проаналізовано становлення слов'янофільства як ідейної течії 30-тих роках XIX століття на прикладі галицької групи «Ziewonia», які реалізували у своїй творчості принцип народність, звертаючись до фольклору й історії. Творчість письменників представляє новий напрям або ж «нову літературу», представлена циклами перекладів, переспівів, пісень та дум.

Ключові слова: «Ziewonia», історія, фольклор, переклад.

W artykule analizowano proces powstawania słowianofilskiego nurtu jako prądu ideowego w latach 30-ch XIX wieku na przykładzie galicyjskiego ugrupowania pisarzy «Ziewonia», którzy w swojej twórczości realizowali zasadę narodowości, zwracając się do folkloru i historii. Ich twórczość reprezentuje nowy kierunek albo „nową literaturę”, reprezentowaną przez cykle tłumaczeń, trawestacji, pieśni i dum.

Słowa kluczowe: «Ziewonia», historia, folklor, tłumaczenie.

The article analyses the group of writers «Ziewonia», in the work and activities of which Slavophile ideas have strengthened through cycles of translations, songs and dumas. It reveals interest in the culture of the Slavic people in the 30s of the 19th century. It analyses the idea of national identity and ethnic culture using a differentiated approach to the phenomena of literary folklore, which becomes the main motive of «Ziewonia».

Keywords: «Ziewonia», artists, folklore, translation.

Sprawą niezmiernie interesującą, dotychczas tylko marginesowo przedstawianą, są słowiańskie zainteresowanie pisarzy lwowskich w latach 1830–1848 i pozostający z nimi problem zależności nowego modelu literatury polskiej, wysuwany i realizowany przez grupę tzw. pisarzy czerwonoruskich, która adaptowała miejscowe legendy i pieśni ludowe do swoich potrzeb. Grupa ta ukształtowała się ostatecznie we Lwowie w 1830 r., wydając almanach literacki «Haliczanin» (tomy I i II) przez Walentego Chłędowskiego.

Polski pisarz, publicysta, historyk oraz pamiętnikarz, Władysław Zawadzki (1824–1891), w roku 1858 przeniósł się z rodzinnego majątku do Lwowa. Zyskał uznanie, jako kronikarz Galicji i jej stolicy w prasie trzech zaborów. Współredaktor, sekretarz Towarzystwa Naukowo-Literackiego we Lwowie (1868). Największą wartość mają prace Zawadzkiego z pogranicza, pamiętnikarstwa i historii życia kulturalnego oraz literackiego, m. in.: «Obrazy Rusi Czerwonej» (1869, z ilustracjami J. Kossaka), «Literatura w Galicji (1772–1848)» (1878), «Dziennikarstwo w Galicji w roku 1848» (1878), a także powieść «Dwa światy» (1845) oraz «Pamiętniki życia literackiego w Galicji» (wydanie 1961). Są to ważniejsze źródła informacji o literaturze tego okresu.

Władysław Zawadzki uznał «Haliczanina» za zamknięcie pierwszego okresu literatury polskiej w Galicji [1]. Tkwiły w nim elementy, przejawiające się w sposób pełny w «Ziewonii», której pierwszy tom ukazał się w roku 1834. Drugi okres trwał od 1834 po rok 1848, wydano II tom «Ziewonii» w 1838 roku oraz przekonano się wówczas, że lud to

nie tylko barwny folklor. Rok 1848 definitywnie zamknął pewien rozdział słowianofilstwa polskiego [2]. Oba tomy «Ziewonii» były spójne i konsekwentne w dążeniu do odkrycia najdawniejszych źródeł kultury i uczynienia z nich podstawy nowoczesnej kultury narodowej, w koncepcji poety, jako anonimowego wyraziciela «głosu ludu» i «ducha narodu», w apoteozie dzieciństwa i młodości jako błogosławionych stanów zbliżenia, czy wręcz identyczności z naturą.

Ważną rolę w życiu narodowo-społecznym odgrywały różnego rodzaju czasopisma pierwszej połowy XIX wieku, były to: «Haliczanin», «Ziewonia», «Sławianin», «Dniestrzanka», «Prace Literackie», «Album na korzyść pogorzalców» i inne. To one właśnie gromadziły różnorodną produkcję literacką. Niektóre almanachy ukazały się w dwóch tomach, często jednak przeszkody (finansowe, cenzura, nieprzychylna krytyka) niweczyły plany.

Ze Lwowem w latach 1830–1848 byli związani następujący pisarze polscy: Aleksander Fredro (ur. 20 czerwca 1793 w Surochowie, zm. 15 lipca 1876 we Lwowie), Wincenty Pol (ur. 20 kwietnia 1807 w Lublinie, zm. 2 grudnia 1872 w Krakowie), Seweryn Goszczyński (ur. 4 listopada 1801 w Ilińcach koło Humania, zm. 25 lutego 1876 we Lwowie), Dominik Magnuszewski (ur. 21 czerwca 1810 w Warszawie, zm. 27 lutego 1845 w Gwoźdźcu), August Bielowski (ur. 27 marca 1806 w Krechowicach na Pokuciu, zm. 11/12 października 1876 we Lwowie), Lucjan Siemieński (ur. 13 sierpnia 1807 w Kamiennej Górze, zm. 27 listopada 1877 w Krakowie).

W latach czterdziestych dziewiętnastego wieku Lwów był miastem siedemdziesiątysięcznym oraz miejscem poważnego skupiska ludności, znaczyło to, że Galicja wschodnia, była atrakcyjna dla romantyków polskich z uwagi na swój folklor, historię i krajobraz.

Przedstawicielem postępowego ukrajinofilstwa był przede wszystkim wybitny polski działacz społeczny, rewolucjonista, pisarz i poeta polskiego romantyzmu Seweryn Goszczyński, współcześnie znany zwłaszcza dzięki powieści poetyckiej «Zamek kaniowski» oraz powieści gotyckiej «Król zamczyska»; obok Antoniego Malczewskiego i Józefa Bohdana Zaleskiego zaliczany do «szkoły ukraińskiej» polskiego romantyzmu, pod wpływem jakiego pisarzy «Ziewonii» odtwarzali prawdę życia ukraińskiego ludu. W znaczeniu Lwowa dla rozwoju kultury polskiej poeta zorientował się natychmiast, i w liście do Michała Grabowskiego doszedł do następującego stwierdzenia: «Ani Paryż, ani Poznańskie nie może im obiecywać tych korzyści, co Galicja» [3, s.19], tak jak najpierw nowy ideowy prąd artystyczny zwany mianem — romantyzmu, początkowo leżał na tzw. Kresach Wschodnich, w latach dwudziestych — w Wilnie, potem w latach trzydziestych — centrum był Lwów. W piątym dziesięcioleciu w. XIX czołowa rola przypadała Poznaniowi.

Zainteresowania słowiańskie w środowisku lwowskim należy łączyć z powszechnym zaciekawieniem, jakie zaczęła budzić Słowiańszczyzna nie tylko wśród należących do niej narodów, ale i na Zachodzie Europy. Wiele czynników kształtowało słowiańskie zainteresowania pisarzy lwowskich. Namiastkom tego zjawiska było założenie przez młodych entuzjastów Towarzystwa Zwolenników Słowiańszczyzny (1821–1826). Działali w nim: Ludwik Nabelak (1804–1883), August Bielowski (1806–1876), Lucjan

Siemieński (1807–1877). Zachowało się niestety bardzo mało przekazów o tym, konspiracyjnym kółku.

Juliusz Kleiner w swoim dorobku «Lwów kolebka romantyzmu polskiego» (Warszawa, 1938), stawiał nawet znak zapytania, czy przypadkiem Lwowa nie należy uznać za kolebkę romantyzmu polskiego. Nie przeceniając tego ośrodka kulturalnego, było to *novum*, stanowiące «powrót» do słowiańskości, ukształtowanej w świadomości pisarzy. Akurat, tematem związków literatury polskiej w środowisku lwowskim z piśmiennictwem słowiańskim interesowano się przygodnie, nie podkreślano oryginalności tego nurtu i jego roli w rozwoju literatury polskiej, a jeśli nawet w tej lub owej pracy było zasygnalizowane zjawisko, to z reguły oparte na dokumentacji almanachów, materiałów rękopiśmiennych, pamiętników i innych źródeł.

Almanach «Haliczanin» przyniósł ważne *slavica*: tłumaczenie z «Rękopisu krółodworskiego» wraz z obszernym wstępem Ludwika Nabelaka oraz przekłady serbskich pieśni ludowych Augusta Bielowskiego. Koloryt słowiański tego, almanachu potęgują inne utwory o tematyce kresowo-ukraińskiej [4]. Bielowski zamieścił sonet Ziewonia [5, s. 301], który zapowiada przyszły almanach pod tym tytułem. W przypisku czytamy: «Ziewonia albo Żywie, według mitologii słowiańskiej, Bóstwo, ożywiający wszelkie istoty». Wydawanemu, więc almanachowi (t. I — Lwów, 1834, t. II — Praga, 1838) przyświecały ambitne cele; zwracali uwagę nie tylko na tradycję i związki słowiańskie, lecz także na tworzenie nowej, żywej, narodowej literatury. Jego program był skonkretyzowany o wiele wcześniej, zanim ukazał się tom I «Ziewonii». Program modelu romantyzmu stworzony przez Ludwika Nabelaka, miał trzy zasadnicze hasła wywoławcze: ludowość, słowianofilstwo, historyzm. Bielowski wydał Ziewonię, złożoną z utworów koła literackiego, grupującego się wokół niego i idącego z nim pospołu w imię tych samych zasad i celów na polu literackim. Mieściły się w Ziewonii utwory najznakomitszych pisarzy młodego pokolenia, powołanych by stworzyć nowy kierunek, nową literaturę. Do grona działaczy koła literackiego należały ważne głosy krytyczno-literackie, a mianowicie: August Bielowski (krytyk, tłumacz, badacz naukowy, pracownik lwowskiego Ossolineum), pisarze i krytycy Józef i Aleksander (Leszek) Dunin-Borkowscy, poeta i prozaik Lucjan Siemieński, poeta, powieściopisarz i dramaturg Dominik Magnuszewski, zbieracz pieśni ludowych Kazimierz Władysław Wójcicki oraz krytyk literacki Ludwik Jabłoński [6, s. 295], którzy odznaczali się bogactwem stylu, czystością i pięknnością języka. Równie ważną była przekładowa działalność ziewończyków, która z piśmiennictw słowiańskich znalazła swój wyraz w almanachu w przyswojeniu polszczyźnie mało znanych, a dotąd nigdy w takim wyborze nie wydawanych ukraińskich utworów ludowych, pełnych prawdy o życiu Kozaków — dumek ukraińskich szczególnie wydanych przez ziewończyków Bielowskiego i «Rękopisu krółodworskiego» przez Siemieńskiego.

Na czoło zasług lwowskich literatów-słowianofilów wysuwamy działalność przekładową i popularyzacyjną. Dali oni wzorowe tłumaczenia ważnych utworów słowiańskich takich jak: «Rękopisu krółodworskiego», «Rękopisu zielonogórskiego», wybranych sonetów z «Córy Sławy Kollara», znacznej ilości serbskich pieśni ludowych, wielu dumek ukraińskich oraz «Słowa o wyprawie Igora». Gloryfikowano lud i pieśń ludową, wzorowano się na nich, pisząc stylizowane dumki i ballady.

Do lwowskich tłumaczy zaliczano Lucjana Siemieńskiego, który przez długie lata był związany ze Lwowem, ogłosił będąc już na emigracji, kilka przekładów ze zbiorów «Karadżica» w poznańskim «Oredowniku Naukowym» (1843). Siemieński osiągnął duży stopień wierności treściowej, mimo narzuconych sobie rymów nie oddalał się zbyt od oryginału, dlatego też, jego przekład «Rękopisu królowowskiego», wybitnego zjawiska w literaturze czeskiej pozostanie klasyczny.

August Bielowski rozpoczął swój zawód pisarski od poezji. Pierwsze jego utwory były drukowane w «Haliczaninie», tamże była umieszczona ballada «Trójziele» — jest naśladowaniem ludowej pieśni ukraińskiej. Jako przywódca młodej generacji pisarzy lwowskich, redaktor «Ziewonii», scharakteryzował program swego almanachu następująco: «Pragniemy literacki <...> mieć na baczeniu szczególnym piśmiennictwo narodowe polskie i jego chód główny <...> piśmiennictwo wreszcie innych Sławian, jako najbliższej po piśmiennictwie narodowym nas obchodzące, stanowić będą przedmiot «Ziewonii» i dostarczać siły żywotnej pojedynczym jej częściom» [7].

Ziewonia, była zjawiskiem, zapełniona po większej części poezjami i powieścią, miała cechę przeważnie beletrystyczną, będąc wyrazem postępowego kierunku literatury. Po raz pierwszy pojawiła się w nim «Sobótka» Goszczyńskiego, «Ogrody i poeci» Siemieńskiego, «Schadzka artystów» Magnuszewskiego, przekłady pieśni i dumek ukraińskich Bielowskiego i Siemieńskiego. Ruch ten coraz żywszy, gromadził się głównie około Bielowskiego, który wiekiem i doświadczeniem literackim, stał niejako na jego czele i ożywiał radą i czynem, słowem i piórem. Stał on na czele wszystkich przedsięwzięć, był kierownikiem każdego podjętego w owym czasie wydawnictwa.

Jak już wyżej wspomniano największym «podbojem» ukraińskiej pieśni ludowej są dumy Bielowskiego i Siemieńskiego. Zanim opublikowali je razem w formie małej książeczki [8, s. 19], niektóre z nich pojawiły się w «Rozmaitościach» (tłumaczenia Siemieńskiego) i w «Ziewonii» [9]. Zbiorek «Dumki» liczy 33 utwory, z tego 16 napisał Bielowski, a pozostałe jego przyjaciel. «Dumki» Bielowskiego i Siemieńskiego stanowią parafrazy ukraińskich autentyków. Stopień zależności utworów polskich od wzorów ukraińskich został ustalony przez Stanisława Zdziarskiego [10, s. VIII]. Nie zachodzi tu potrzeba rozróżniania autorstwa poszczególnych pieśni, ponieważ wykazują one zadziwiająco jednolitość stylową, wypływającą z ukraińskiej twórczości ludowej. August Bielowski to «ptak małego lotu», jego poezja nie może się mierzyć się z osiągnięciami wielkich poetów romantycznych. Twórczość poety ściśle związana z grupą młodych literatów posiada charakterystyczne cechy galicyjskiej literatury romantycznej. Tłumaczenia słowiańskich dum i dumek, zabytków, kolęd, pieśni historyczne i patriotyczne, wiersze łączą się z programem «narodowej» literatury, są wynikiem słowianofilskich zainteresowań oraz poglądów poety.

Lwów lat trzydziestych stał się najpoważniejszym ośrodkiem słowianoznawstwa polskiego, pielęgnując tradycje Nabelaka, Siemieńskiego, Bielowskiego. Jednocześnie pisarze lwowscy dość konsekwentnie realizowali głoszone postulaty, wiele tłumacząc i systematycznie informując o życiu kulturalnym narodów słowiańskich. Działalnością pisarską zaświadczały odrębność swego środowiska literackiego, wzbogacając romantyzm polski o nurt słowianofilski. Jeszcze silniej zainteresowania słowiańskie lat 1830–1848 uwidaczniają się w działalności przekładowej, informa-

cyjnej, artykułach programowych, oryginalnych utworach stylizowanych, wierszach oraz w bogatej korespondencji.

LITERATURA

1. Bielowski A. Dumy (Sawa, Nastia, Pobjowisko) // *Ziewonia*. — 1834. — S. 133–150; Dumki ruskie (Smutek, Spoczynek, Cztery brody) // *Ziewonia*. — S. 247–249. Siemieński L. Konanie kozaka // *Ziewonia* / August Bielowski // Strasburg, 1839. — T. II. — S. 300–303.
2. Chłędowski W. O filozofii / Walenty Chłędowski // *Haliczanin*. — 1830. — T. I. — S. 9–36; T. II. — S. 1–46; Ten że: Arystoteles, sędzia romantyczności // *Haliczanin*. — T. I. — S. 155–184; Ten że. O poezji i poetach // *Haliczanin*. — T. II. — S. 305–355.
3. Dumki. A. Bielowskiego i L. Siemieńskiego. W tłoczni Jana Spurnego. — Praga, 1838.
4. Dunin-Borkowski A., Kozak, T. Zaborowski. Dumy podolskie za czasów panowania tureckiego na tej ziemi / Aleksandr Dunin-Borkowski // *Haliczanin*. — 1830. — T. 2.
5. *Haliczanin*. — 1830. — T. I.
6. Inglot M. Romantyzm. Słownik literatury polskiej / Mieczysław Inglot. — Gdańsk : Gdańskie wydawnictwo oświatowe, 2007.
7. Klarnerówna Z. Słowianofilstwo w literaturze polskiej lat 1800–1848 / Zofja Klarnerówna — Warszawa, 1926.
8. Pigoń St. Listy Seweryna Goszczyńskiego (1823–1875) / Stanisław Pigoń. — Kraków, 1937.
9. Zdziarski S. Pierwiastek ludowy w poezji polskiej / Stanisław Zdziarski. — Warszawa, 1901.
10. *Ziewonia*. T. II. — Strasburg, 1839.